

EPOPEEA NILULUI

DE LA IZVOARE LA VARSARE

O civilizatie fara egal in istoria omenirii s-a nascut de-o parte si de alta a Nilului. O civilizatie veche, de mai bine de 5000 de ani, s-a dezvoltat si a inflorit pe malurile celui mai mare fluviu din Africa si al treilea ca marime din lume.

NILUL ALB

La 24 mai 1882, expeditia condusa de celebrul jurnalist si explorator englez Henry Morton Stanley ajungea pe tarmul sud-estic al lacului Albert, descoperind unul dintre izvoarele "fluviului care cade din cer". Inca din secolul al doilea, isi va aminti Stanley, Ptolomeu sustinea ca izvorul Nilului se afla in Muntii Lunii, denumiti asa, fiindca in conceptia sa acestia se gaseau la marginea universului.

Nascuti din topirea zapezilor si din siroirea apei, cativa torenti abundenti (precum Mobuku) se alatura lui Semlik(I) care la randul sau, se arunca in lacul Albert, acesta din urma alimentand proaspatul fluviu. Muntii pe care Stanley ii avea sub ochi erau chiar cei pomeniti de Ptolomeu: Masivul Ruwenzori ("facatorul de ploaie"-cum il numesc indigenii) iar pentru Stanley, "regele norilor". De fapt, masivul e mai tot timpul invaluit in nori (ploua in fiecare zi, 365 de zile pe an!), motiv pentru care nici nu a fost descoperit de exploratori. Este, totodata, si izvorul ce mai inalt al Nilului, punctul sau culminant fiind piscul Margherita (5119m). Pentru a ajunge pana la el, trebuie sa treci printr-un fel de tunel vegetal, care te duce direct la ghetari si la varfurile inzapezite, cu inaltimi mai mari decat Mont-Blanc.

Dar Nilul mai are si un izvor meridional, mai putin spectaculos decat cel ugandez, situat in Burundi, la 2050m. Urcand printre coline, o cale pietruita iti deschide calea spre Kikiizi, o ridicatura pe care se afla si o mica piramida, inaltata de doctorul Burkhart Waldecker, in 1937, in amintirea tuturor celor care si-au consacrat existenta cautarii izvoarelor Nilului (Sa nu uitam ca in Antichitate, despre cineva care isi propunea sa faca un lucru socotit imposibil, se spunea ca se afla "in cautarea izvoarelor Nilului"). Iar nu departe de aici, se iveste un firisor de apa, numit Kasumo, ceea ce se traduce prin cascada. Pe vremea cand capitanul Speeke descoperea, la 28 iulie 1862, Nilul Alb, la iesirea sa din lacul Victoria, spectacolul era cu totul altul, si cu adevarat grandios: cascade de 4 m inaltime si late de 150 de metri isi pravaleau apele, pe care multimea de pesti migratori se silea sa le urce; nu lipseau nici pescarii cocotati pe stanci, nici crocodilii si hipopotamii care somnolau in apa la care veneau sa se adape turme intregi de animale.

Acestia sunt primii pasi ai Nilului in drumul sau spre Khartoum si Sudan, propulsat de enorma masa de apa a lacului Victoria (fluviul poarta aici chiar numele de Nilul Victoria). Dupa ce iese din luxurianta padure virgina, cade in plasa lacului Kyoga (care se comporta asemenea unui burete), dar de unde reuseste sa scape, pentru a-si mana apele mai departe.

Dar, surpriza! Prezenta a doua bare de granit il obliga sa se arunce intr-un fel de stramtoare, de numai 6 metri latime, de unde cade pe o distanta de circa 40 de metri. Locul se numeste Murchinson Falls (caderile Murchinson), botezat asa, in 1864, de Baker, in cinstea presedintelui lui Royal Geographical Society. E locul de intalnire al animalelor de tot felul: flamingi, turme de bivoli si de elefanti zgomotosi, care-I fac pe crocodilii adormiti

sa-si intrerupa siesta, hipopotami care se zbenguie prin apa...

In acelasi moment in care Nilul patrunde in lacul Albert (numit si Mobutu), el si iese, schimbandu-si atat numele (Nilul Albert), cat si directia, luand-o de-a dreptul spre nord, pentru a intra vijelios in Sudan. Datorita impetuozitatii sale, riveranii il denumesc Bahr el-Gebel, adica "fluviul muntilor". Din acest loc, Nilul isi incepe lunga lui traversare printr-o lume de mlastini, botezata de Baker chiar Styx (regiune pe care arabii o numesc Sadd, ceea ce se traduce prin "baraj" sau "opreliste"). Intr-adevar, multimea de blocuri de vegetatie da nastere unor adevarate baraje vegetale, alcatuite din papirusi de doua ori mai inalti decat omul. Zona este un fel de mare a Sargaselor, iar strabaterea ei ii pune la grea incercare pe navigatori. Totusi, dupa 750 de kilometri, odata cu lacul No, imperiul mlastinilor i-a sfarsit. Din aceasta incercare cu Styx-ul, Nilul iese oarecum secaturit, caci o buna parte din apele sale s-a pierdut prin evaporare. Gratie insa unui afluent venit din Etiopia, Sobat, Nilul (numit aici Bahr el Abiad, adica Alb) isi umfla din nou apele si isi continua drumul spre Khartoum. Acum e atat de mare si de puternic, incat arabii il numesc chiar El Bahr, "marca".

Nilul a strabatut deja 2600 km si, dupace trece de barajul Gebel Aulia, se apropie de Khartoum.

Aspectul malurilor sale se schimba: stepa face tot mai mult loc desertului, "Africa salbatica" face si ea loc unei alte lumi: islamul. Nu peste mult timp, la Khartoum va avea loc marea intalnire. Dar, de acolo, cursa lui triumfala spre Mediterana va continua, pe nu mai putin de 3000 de kilometri.

NILUL ALBASTRU

Inainte de a se napusti printre blocurile povarnite de bazalt si granit (de culoarea carbunelui), Nilul Albastru a parcurs deja mai bine de 150 km. Izvorul sau din Sakala, considerat sfant de catre coptii

etiopieni, n-a fost descoperit decat in 1618, de catre un iezuit-Pedro Paez. La acea data se credea ca nu exista decat un sigur Nil. Istoria Nilului uguandez se repeta si in Etiopia. Exploratorii vor socoti mult timp lacul Tana drept deversorul Nilului Albastru, principalul sau izvor, la fel cum cei ce explorasera izvoarele Nilului Alb credeau ca Lacul Victoria detine acest rol. In realitate, Izvorul Nilului Albastru se afla mult in amonte de Tana, iar cel al Nilului Alb, in amonte de Victoria. Nilul Albastru se iveste pe neasteptate, la altitudinea de 2900m, intr-un cadru cu adevarat feeric, nu departe de asezamantul Sf.Mihail, o biserica copta, din Geesh. Paraul abia pornit la vale, sovaitor, abia daca are o latime de 3-4 pasi si o adancime de cateva degete. Ceva mai departe, primind cativa afluenti, se strecoara de-a lungul campurilor, executa o serie de cotituri, apoi coboara vijelios prin cateva cascade. Isi continua drumul spre est, dupa care revine spre nord, pentru a se arunca in lacul Tana. Din partea de sud a acestuia iese apoi Marele Abai.

Aflat la inaltimea de 1760m, Lacul Tana a fost socotit multa vreme castelul de apa al Egiptului. De fapt, in aval de Lacul Tana, Abai coboara, din cascada in cascada, prag dupa prag, pe o distanta de 130 km, intr-o directie diametral opusa Egiptului. Aceasta portiune vijelioasa de apa se repede apoi in celebrele cascade de la Tis Esat, de la inaltimea de 50 m.

Oricum, navigarea pe cursul muntos al Nilului Albastru nu este o aventura la indemana oricui: cei care au reusit in aceasta intreprindere pot fi numarati pe degete.

Dupa ce face un ocol de 700 km, in jurul masivului Tchoke (414m), Abai isi reia drumul spre Sudan si Egipt. La intrarea in Sudan, se mai arunca printr-o cascada, inainte de a se izbi de barajul de la Roseires.

Impetuosul Nil Albastru, rebotezat aici Bahr el Azrak ("fluviul cenușiu"), patrunde în câmpia sudaneză, printre coline presarate cu baobabi, întâlnind și prima lui cale ferată, înainte de a-și talazui apele spre barajul de la Sennar. Pe tarmul sau stâng de la Guezirah, irigat, se cultiva cel mai bun bumbac din lume; pe celălalt mal, însă, seceta a eliminat complet stepa pentru a impune savana cea mai dezgolită. Aici Nilul mai primește doi afluenți, pe Dinder și Rahad, ultimii săi afluenți mari. Trecând pe sub cel de-al doilea pod, la Khartoum, Nilul Albastru își împreună apele cu cele ale Nilului Alb, caruia îi aduce astfel un debit mediu zilnic de 141 de milioane de metri cubi, ceea ce reprezintă, pe an, cam patru cincimi din debitul total al Nilului!

NILUL NUBIAN

Nilul Alb (venit din Burundi și Uganda) și Nilul Albastru (venit din Etiopia) nu mai formează aici, la confluența, decât o singură apă, marele Nil: Bahr el-Nil. Calătorul poate admira aici, la Khartoum, unul dintre cele mai frumoase peisaje acvatice din lume.

După mlăștinile de la Sadd, și înainte de "domesticirea" sa egipteană. Nilul va străbate desertul, ratacind de la o cadere de apă la alta. Sunt așa-numitele (impropriu) cataracte, locuri de trecere involburate, care hăcuiesc cumva fluviul între Khartoum și Assuan. Primul salt are loc la mai puțin de 200 km nord de confluența celor două fluvii.

Tot aici, la Khartoum, în apele sale se arunca și ultimul său afluent: Atbara; acesta vine alene, dar la fel de umflat de malul gros etiopian, a cărui culoare când înroșește, când inverzește apele sale. După împreunare, Nilul, având acum o latime de doi până la patru kilometri, în unele locuri, presarat cu insule, face posibilă plutirea felucilor, cel puțin până la cea de-a cincea cataractă, după spusele celor avizați - cea mai frumoasă dintre

toate, caci, numai aici, boschetele de papirus, care, inca din vremea faraonilor, au disparut treptat de pe malurile Nilului, mai pot fi inca vazute. Din frescele egiptene din Valea Regilor, reiese ca pe aceste meleaguri, candva, traiau si hipopotami. Acesta e taramul Nubiei propriu-zise, o mare putere in timpurile faraonice, ba chiar salvatoare a unitatii Egiptului in perioada domniei nubiene.

NILUL CAIRO

Intrand in capitala Egiptului, Nilul are o latime de 800 de m. E la fel de maiestuos, dar nu mai emana acea atractie pe care o avea in Egiptul de Sus. Inaltele cladiri ale metropolei ii mascheaza meandrele, dar nu reusesc sa-i ascunda si contrastele: vile somptuase si hoteluri de lux (in cartierele bogate), dar si case vechi si inghesuite, alaturi de gramezi de gunoaie (in cele sarace).

Azi, ca si ieri, malurile sale sunt obiectul unor aprige dispute. Locuri de vilegiatura pentru familiile regale de odinioara, sau, mai aproape de noi, pentru administratorii coloniali, malurile Nilului au cunoscut nu putine prefaceri in ultimele decenii: amenajarea multor canale noi, a unor baraje sau poduri s-a rasfrant asupra vietii riveranilor. Doar viata celor simpli, viata obisnuita, pare sa se deruleze dupa aceleasi ritmuri, cumva imuabile. La orice ora din zi si din noapte, amatorii de turism fluvial pot gasi o feluca disponibila. Pescuitul este o alta activitate ce nu cunoaste odihna. Barcile, unele dintre ele adevarate case plutitoare, adapostind o intreaga familie, brazdeaza fluviul, aruncandu-si sau ridicandu-si navoadele.

Daca navigatia pe Nil este cel mai vechi si mai firesc mijloc de deplasare intr-o regiune redusa la o fasie subtire de pamant, de o parte si de alta a fluviului, putine feluci sau barje de transport traverseaza centrul capitalei! Nu lipsesc, in

schimb, cele destinate plimbarilor, fie ele feluci, barci cu motor sau autobuze fluviale.

MAREA DELTA A NILULUI

Dincolo de Cairo, lasand in urma splendorile trecutului faraonic si tentatiile turismului fluvial, marele fluviu isi poarta apele agale spre varsare. Delta, o imensa retea de amenajari fluviale, constituie marele sistem regulator al apelor sale, iar triumphiul ei echilateral (cu laturile de circa 200 km latime) se dovedeste a fi ultima sa opera, cu adevarat colosala. Caci viata a nu mai putin de 20 de milioane de locuitori depinde de acest "plaman" agricol (cum i s-a spus metaforic), de complexul fluvial format din cele doua guri principale de varsare in Mediterana si de o multime de alte brate mai mici, canale sau sisteme de irigatie amenajate de-a lungul timpului. Din varful Deltei, pe cele doua brate principale, Damiette (Damieta) si Rosette (Roseta), numele celor doua porturi de pe coasta Mediteranei, apele Nilului mai au de strabatut aproximativ 500 km. Nilul oriental o apuca hotarat spre nord abia dupa barajul de la Zifta. Evita Tantah, un centru industrial destul de populat, dar nu si pe Mansurah, un oras cu peste 200.000 de locuitori, dupa care se alatura lacului Menzaleh, ajungand la Demiette, o cetate a mobilei, unde se varsa in Mediterana.

Nilul occidental, dincolo de Sa el-Hagar (construit pe amplasamentul anticei Sais) se loveste de barajul de la Edfina, a carui functie este chiar aceea de a limita invadarea campurilor cu apa de mare, desi, in ultimii ani, salinitatea apelor din canalele de irigatie e destul de ridicata. Printre oaze cu palmieri se ajunge la Rosette, un orasel devenit celebru, mai ales in urma descoperirii de catre un ofiter din armata napoleoniana, Francois-Xavier Bouchard, in 1798, a nu mai putin vestitei stele de bazalt, acoperita cu hieroglife, asa numita "piatra de la Rosette", pe baza caruia

Champollion va reusi sa descifreze scrierea secreta a faraonilor.

Aici, la varsarea din Rosette, Nilul e la fel de lat ca si la sosirea lui la Cairo, cu maluri asemanatoare celor din Egiptul de Sus, napadite de palmieri, strabatut de vase pescaresti, incat se confunda oarecum cu marea.

Epopaea marelui fluviu se incheie la fel cum a inceput: dublu la izvoare, si tot asa, la varsare!